

*Ярич М. В.,
аспірант кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету*

ОБРАЗНА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ LANGUAGE/МОВА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядається вербальна реалізація образного складника концепту LANGUAGE/МОВА в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі. Основними формами реалізації образної складової є метафоричні словосполучення, що містять лексему language. Аналіз метафор і метафоричних порівнянь надає можливість мовної об'єктивації досліджуваного концепту.

Ключові слова: концепт, метафора, образна складова концепту, метафорична модель, метафоричне порівняння.

Постановка проблеми. Дослідження спрямоване на вивчення образного складника концепту LANGUAGE/МОВА в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі.

Вивчення природної мови як базового об'єкта дослідження мовознавства почалося практично відразу ж із зародженням лінгвокультурології як окремого напрямку в лінгвістиці. Останніми десятиліттями концепт аналізувався в таких напрямках: вивчалася моделювання структури концепту «мова» у зв'язку з панівною науковою парадигмою (С.А. Ромашко); проводився порівняльний аналіз концептів «мова» й «мовлення» (І.Б. Левонтіна); описувалися мовні концепти англійської мови в різних дискурсах і діакронії (С.В. Дегтев, І.І. Максева, С.Е. Нікітіна); проводився етимологічний аналіз, вивчалася структура концепту «мова» в англійській лінгвокультурі (Ю.С. Степанов) [1].

Мета статті полягає в установленні образного складника концепту LANGUAGE/МОВА в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі.

Актуальність дослідження мотивована її відповідністю пріоритетним тенденціям розвитку лінгвістики, зростаючим науковим інтересом до проблеми вивчення концептів. Об'єктом дослідження є концепт LANGUAGE/МОВА, вербально об'єктивований в англomовному публіцистичному дискурсі. Предметом дослідження є структура концепту LANGUAGE/МОВА, зокрема його образна складова.

Виклад основного матеріалу дослідження. У лінгвістиці з терміном «мова» (за всього різноманіття його тлумачення) пов'язаний стрижневий концепт мовознавства [2]. За допомогою комунікативної функції мова забезпечує взаємодію відправника вербального (словесного) повідомлення та його одержувача, адресата. З іншого боку, вона спрямована на реальність і той світ образів, який вибудовується між реальністю й людиною, виступаючи як безліч знань, що утворюють у сукупності

картину, або модель, світу. Ця картина світу локалізована в людській свідомості. Вона постійно поповнюється, корегується та регулює поведінку людини. Мова не просто передає повідомлення в актах комунікації у вигляді висловлювань, у яких містяться ті чи інші знання про певні фрагменти світу, вона здатна відігравати важливу роль у накопиченні знань і зберіганні їх у пам'яті, сприяючи їх упорядкуванню, систематизації, тобто беручи участь у їхній обробці [2].

Під терміном «природна мова» розуміється осередок усіх універсальних властивостей усіх конкретних етнічних мов; це абстракція, що номінує певний клас знакових систем. З погляду «матеріального тіла», природна мова має онтологічний статус. Семантично, як суб'єктивний образ об'єктивного світу й інструмент пізнання, він гносеологічний. У зв'язку з цим статус концепту «мова» не може бути охарактеризований інакше, як онтологічно-гносеологічний [1].

С.Г. Воркачов виділяє поняттєву (виокремлення ознак на основі дефініцій), образну (когнітивні метафори) та значеннєву (етимологічні, асоціативні характеристики, які розкривають місце вербалізованого культурного смислу в лексико-граматичній системі мови) складові у структурі концепту [3, с. 7]. У нашому дослідженні центральним є визначення саме образного складника концепту LANGUAGE/МОВА, який поданий поняттям когнітивної метафори й метафоричного порівняння.

У когнітивній лінгвістиці метафора трактується як перенесення когнітивної структури, прототипно пов'язаної з певним мовним утіленням, з однієї ділянки, до якої вона належить, на іншу [4, с. 389]. Структурування одного концепту в термінах іншого в межах когнітивної лінгвістики розглядається як процес метафоризації. При цьому метафора не тільки формує уявлення про об'єкт, а й зумовлює спосіб і стиль мислення про нього [5, с. 72].

Когнітивна метафора не тільки відтворює фрагменти суспільного досвіду певної культурної спільності – вона значною мірою формує цей досвід. Нові метафори мають здатність творити нову реальність. Якщо нова метафора стає частиною понятійної системи, що слугує підставою для нашої дійсності, вона змінить цю систему, а також породжувані нею подання й дії [6]. У комунікативній діяльності метафора – важливий спосіб впливу на інтелект, почуття й волю адресата. Можна сказати, що метафора являє собою міст від знайомого до незнайомого, від очевидного до менш явного.

Оскільки всі типи метафоризації ґрунтуються на асоціативних зв'язках у межах людського досвіду, метафора за своєю сутністю антропометрична: вона порівнює різні

сутності, формує на їхній основі новий гносеологічний образ і синтезує в ньому ознаки гетерогенних сутностей [7]. Антропометричність метафори, тобто сумірність найменувань, що зіставляються, і об'єктів саме в людській свідомості безвідносно до реальних подібностей і розходжень сутностей, що зіставляються (одна з них позначається за допомогою метафори, інша є допоміжним образом), природним чином уписується в антропометричну парадигму сучасного наукового знання, відповідно до якого людина пізнає світ через усвідомлення своєї діяльності в ньому [7]. Жодна теорія не може без звернення до людського фактора пояснити, чому про почуття можна думати як про вогонь, чому можна говорити про полум'я любові, жар серця тощо. Здатність мислити метафорично – риса, властива homo sapiens, і вона відбиває здатність порушувати межі і творити у свідомості особливий, часом парадоксальний, антропоцентричний порядок речей. Парадоксальність метафори зумовлюється саме гетерогенністю її вихідних сутностей [7].

Схема зв'язку між поняттєвими сферами, яка існує або утворюється у свідомості носія мови, називається метафоричною моделлю. Метафоричні моделі формують метафоричний образ – ментальну одиницю, стійке уявлення про об'єкт навколишньої дійсності, структуроване за допомогою низки концептуальних метафор, не подібних до оригіналу, які формують у свідомості реципієнта сукупність культурно-специфічних зв'язків [8, с. 16].

Під час дослідження нами виділено основні метафоричні моделі, які представляють концепт LANGUAGE/МОВА в англійському публіцистичному дискурсі. Найбільш значущі ознаки концепту LANGUAGE/МОВА виявляються в таких метафоричних моделях як «МОВА – ЖИВА ІСТОТА», «МОВА – МАТЕРІАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ», «МОВА – ВИБУХОВА РЕЧОВИНА», «МОВА – ПРЕДМЕТ». Під час метафоризації лексему LANGUAGE/МОВА ототожнюємо з конкретно-предметними сутностями – істотами, матеріальними об'єктами, предметами тощо.

Найчастіше зустрічається зіставлення «мови» та «живої істоти», наділяючи мову людськими рисами й порівнюючи з людиною:

1. *“The truth is,” he writes, “that language dances only ever so lightly on thought... our differences are variations on being the same* (The Sunday Times).

2. *Crossword in Latin is clue the language is alive* (The Times).

3. *The language of probability owns the mind and the language of possibility owns the heart* (Plain English Campaign).

4. *Constructed languages, or ‘conlangs’ as they are known, have always fascinated diehard fans* (The Guardian).

5. *A language is the crucial asset of any society – it’s what binds us, animates us, permits us to accomplish things* (Plain English Campaign).

У наведених вище прикладах можна простежити ототожнення цього концепту з людиною, яка танцює (приклад 1), оскільки вона жива (приклад 2) і може володіти різними матеріальними й абстрактними речами (приклад 3). Мова, як і людина, може мати шанувальників

(приклад 4), оживляти й надихати інших виконувати завдання та досягати мету (приклад 5).

Метафорична модель МОВА – МАТЕРІАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ уподібнює мову об'єкта, який характеризується значною кількістю (приклад 1), яким можна володіти (приклад 2) і який складається з певних елементів (приклад 3):

1. *What makes people learn dozens of languages, wonders an intriguing analysis, and how on earth do they do it?* (The Sunday Times).

2. *The one-word system was a first giant leap, for to possess words alone, says Hurford, is already to possess language, and so to have found words was to have crossed a Rubicon* (TLS).

3. *But many people do not have a clear understanding of the ‘nuts and bolts’ of the language, which makes it difficult for them to use it accurately and confidently* (Plain English Campaign).

Метафора МОВА – РЕЧОВИНА, виражена словосполученнями *language exploded* і *erosion of language*, актуалізується в таких прикладах:

1. *And the evidence is clear that, once fuelled by the emergence of syntax and its power of infinite expressivity, at some point perhaps not that long ago, language exploded on to the scene* (TLS).

2. *I would prefer to draw a distinction between the (creative) evolution of the language and the (destructive) erosion of the language* (On Line Opinion).

Засіб об'єктивації метафори МОВА – ПРЕДМЕТ подано в такому прикладі: *The question is whether this was because language as we know it hadn't yet been invented* (TLS), де є дієслово *to invent*, яке вказує на можливість винаходити й досліджувати мову як предмет.

Яскраво відображають образну складову цього концепту метафоричні порівняння в таких прикладах:

1. *Language is our tool for doing things socially, or as Hurford likes to put it, “doing things to other people”* (TLS).

2. *“Being able to say hello to someone in their language is a good start to fostering good community relations”* (The Daily Telegraph).

3. *A language, it is said, is dialect with a flag* (The Daily Telegraph).

Вони наголошують на тому, що мова є і хорошим початком для відносин, й інструментом для виконання різних завдань, і діалектом у суспільстві.

У більшості випадків зафіксовані метафори є конвенціональними за способом концептуалізації. Конвенціональною метафорою є метафора, що формує понятійну систему людини, базуючись на повторюваних «систематичних кореляціях між явищами, зафіксованими в нашому досвіді» [4], і реалізується в повсякденній мовленнєво-розумовій діяльності. Аристотель і Квінтіліан запровадили традиційну інтерпретацію метафори та порівняння. Квінтіліан уважав: «Якщо метафора здається ризикованою, необхідно перетворити її на порівняння. Це безпечніше. Порівняння – це розширена метафора. Якщо додати слово «як», виходить порівняння і, навпаки, стає менш сміливим; без цього слова воно буде метафорою і більш ризикованим» [9].

Розмежовуючи метафоричне порівняння й метафору, Е. Ортоні не трактує всі метафори як порівняння:

«Метафора – це тип уживання мови, тоді як порівняння – тип психологічного процесу» [10, с. 2]. Він вважає цей процес невід'ємним компонентом для певних типів уживання мови, а не який збігається з цими типами вживання.

Висновки. Аналіз метафоричних висловлювань і метафоричних порівнянь дав змогу виявити основні образні ознаки концепту LANGUAGE/MOBA, виділити найпродуктивніші метафоричні моделі в англomовному публіцистичному дискурсі. Найвагоміші характеристики мови актуалізуються в таких моделях: *мова – жива істота, мова – матеріальний об'єкт, мова – предмет, мова – речовина*. Перспективи подальшого дослідження полягають в аналізі образного складника мовного втілення концепту LANGUAGE/MOBA на більш репрезентативному матеріалі.

Література:

1. Воркачев С.Г. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования : [монография] / С.Г. Воркачев ; под общ. ред. проф. С.Г. Воркачева. – Волгоград : ВолГУ, 2007. – 400 с.
2. Арутюнова Н.Д. Наивные размышления о наивной картине языка / Н.Д. Арутюнова // Язык о языке. – М. : Языки русской культуры, 2000. – С. 7–23.
3. Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С.Г. Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 192 с.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–414.
5. Будянская О.О. Сопоставительные средства описания эмоций в английском и русском языках / О.О. Будянская, Е.Ю. Мягкова // Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж, 2002. – Вып. 2. – С. 70–87.
6. Рикер П. Метафорический процесс как познание, воображение и ощущение / П. Рикер // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – 389 с.
7. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале : Когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) : [монография] / А.П. Чудинов. – Екатеринбург, 2001. – 238 с.
8. Антонюк М.О. Метафора та її роль у мовній картині світу / М.О. Антонюк // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К., 2002. – № 7. – С. 15–19.
9. Квинтилиан М.Ф. Античные риторика / М.Ф. Квинтилиан. – М. : Наука, 1978. – 100 с.
10. Ортони Э. Роль сходства в уподоблении и метафоре : сб. науч. трудов / Э. Ортони // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 219–235.
11. The Sunday Times [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/>.
12. The Times [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/>.
13. Plain English Campaign [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.plainenglish.co.uk/>.
14. The Guardian [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.theguardian.com/uk>.
15. TLS (The Times Literary Supplement) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.the-tls.co.uk/tls/>.
16. On Line Opinion [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.onlineopinion.com.au/>.
17. The Daily Telegraph [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.telegraph.co.uk/>.

Ярич М. В. Образная составляющая концепта LANGUAGE/ЯЗЫК в современном англоязычном публицистическом дискурсе

Аннотация. В статье рассматривается вербальная реализация образного компонента концепта LANGUAGE/ЯЗЫК в современном англоязычном публицистическом дискурсе. Основными формами реализации образной составляющей являются метафорические словосочетания, содержащие лексему language. Анализ метафор и метафорических сравнений позволяет языковую объективацию исследуемого концепта.

Ключевые слова: концепт, метафора, образная составляющая концепта, метафорическая модель, метафорическое сравнение.

Yarych M. Figurative structure of the concept LANGUAGE in modern English publicistic discourse

Summary. The article examines the verbal realization of the figurative component of the concept LANGUAGE in modern English publicistic discourse. The main forms of the realization of the figurative component are metaphorical phrases, containing the lexeme language. The analysis of metaphors and metaphorical comparisons enables the linguistic objectification of the concept under study.

Key words: concept, metaphor, the figurative component of the concept, metaphorical model, metaphorical comparison.